

SOBRE LA NOSTRA NOVEL·LÍSTICA

En el centenari del naixement de Joaquim Ruyra

S'escat, ara, el centenari del naixement d'un dels més distingits escriptors catalans: Joaquim Ruyra, princep de les nostres lletres. Potser aquesta circumstància menarà molta gent a reviure'l, a revalorar-ne la seva copiosa producció, i a inspirar-se en l'estel·la lluminosa que no s'ha apagat, ni molt menys. Ruyra, potser, també serà un descobriment per la joventut que de la nostra novel·lística en té un coneixement esquemàtic, perquè oscil·la entre unes formes i unes tendències desenfocades, fiant més en l'ofici, més aviat après en la procel·litat d'una vida vertiginosa, que no en la pura inspiració, i, encara, en una improvisació que malmet moltes iniciatives. Més que escriure, s'omplen pàgines d'una manera precipitada, com si l'afany de veure publicat un volum ja cloqués tot un exponent vocacional sovint fallit.

L'exemple de mestre Ruyra, és tot altrament. Quan ens parla de l'educació de l'inventiva, ens mostra la necessitat absoluta de recolzar en quelcom sòlid, sense caure en la imitació. Ell, posseïa una formació clàssica que l'enmenava a considerar, des de tots els angles, no sols el problema, o l'assumpte, sino la paraula, que no escrivia sense abans haver-ne sospesat tot el seu contingut per tal de donar-li la forma precisa i adequada. En tot el llarg de la seva obra, mai no s'hi troba cap equilibri, cap trucatge ni cap tortuositat que volgués disfressar un pensament poc madurat. Tot és clar, pur, senzill i, per tant, entenedor, perquè està subjecte a un imperatiu que l'escriptor no pot defugir mai: la inspiració. Escoltem-lo: «Un altre vici per l'afany és aquell en què solem caure quan, mancats d'inspiració, volem de totes passades ésser originals i brillants com quan ens assistia. Aleshores és quan es formen metàfores subtils o conjunim aquelles comparacions arbitràries que a força d'explicacions volem fer entendre als lectors». Li trobem aquesta fórmula en la novel·lística dels nostres dies? Jo crec que, fora de comptadíssim casos, no.

Hom, actualment, descarta la formació clàssica amb el pretext de l'originalitat. No sol haver-li contenció, i aquesta pressa desmesurada constitueix un evident perjudici per l'obra pretesa. Hi pot haver, es clar, el geni. Una dotació intel·lectual privilegiada, però, amb tot, mancada de quelcom que n'esvaeixi tota mena de dubte.

La novel·la actual, ens mostra preocupacions a vegades d'una individualitat tan concreta, i tan introspectiva, que fa de l'obra una cosa que s'arrossega massa ràn de terra, quan tota obra literària, de la ma de la bellesa, deu remuntar-se a les regions més pures de l'art. La tendència actual de burxar en el fons dels llacs més pestilents, indueix l'escriptor a no veure més que el fang, quan té la llum tan aprop: en l'idili que enclou àdhuc tota tragèdia. És l'encís que no dura massa, però que ho mou tot. És la Fada que ens acompanya en els moments més àlgids, i que ens toca amb la seva vareta màgica. Ruyra, en un sonet admirable, ens la descriu així:

No diu res a la carn sa angelical nuesa;
 hi ha en sos ulls d'atzur llunyàries d'infinít;
 del dia té son cos l'albor i esplendidesa;
 traspuen sos cabells la fosca de la nit;
 i el seu airós volar que encanta l'esperit,
 mou totes les remors de la naturalesa.

La novel·la, ha de dir alguna cosa. Pintar un món, dibuixar amb trets segurs una figura, endinsar el lector en tot allò que informa una època, per tal de que no caigui en el calaix dels mals endreços de l'oblit. Quan la novel·la no encerta aquestes descripcions, es fa, mes que pesada, feixuga, i perd no sols interès, sinó tota consistència. Es per això que, dels nostres dies, potser quedarà poca literatura que resisteixi l'anàlisi de la història, com l'ha resistit l'obra de Ruyra.

Es veritat que cada període, allargassat o bé reduït segons siguin les circumstàncies que l'impel·lin al rodolar dels aconteixements, crea una fórmula, o si és vol, un estil, i que el que ara travessem exigeix una característica en l'expressió que difereix notablement de la d'abans. La manca de repòs, la transformació de tota mena de teories, un afany golut de notabilitat, l'enderrocament de molts mites, els descobriments científics que han canviat l'estructura dels pobles, la preocupació per les coses materials malauradament tant acusades, i l'evolució social que ha fet desbordar la massa la presència i consistència de la qual en tots els ordres, privatius abans d'uns pocs, s'ha fet imprescindible, han desterrat el retoricisme de gairebé tota manifestació literària, però queda allò que mai no es podrà confondre a malgrat de totes les coses exteriors: l'ànima, que és art, que és bellesa, i que és sensible a totes llurs vibracions. I no si val a justificar la migradesa de la literatura en aquest pretext, perquè enmig del brujit de lluites humanes, encara perdura l'alè diví que és el refugi més plaçid, i és el que infon una vertadera esperança.

La novel·lística d'ara, molt més forta en conceptes descriptius, més tremendista, com encertadament ha estat motejada, ha agomolat una adjectivació que pretén donar-li vida més forta, frapant, agosarada i tot, emmarcat en un ambient mal qualificat de modernisme. Modern, és tot el que és nou, el que ha superat l'ahir i fa via vers el demà.

Aquesta, doncs, adjectivació, omple pàgines i pàgines d una literatura tan grassa, que sovint, molt sovint, voreja la pornografia. També Ruyra ens dona un exemple descriptiu parlant de l'ésser més exposat a un malsà exhibicionisme: la dona. I, com que aquest comentari, per les raons que el justifiquen, es concreta a la figura del gran escriptor blanenc, volem extreure d'una de les seves obres, «Jacobé», precisament una pintzellada amb la qual arrodoneix una figura femenina l'evolució «fisiològica» de la qual, en altres plumes, abundants avui, esdevindria potser repugnant:

«El seu cutis s'esblanqueia i afinava i la color de les galtes prenia la suavitat d'un reflexe de roses sobre un gerro, puríssim de porcel·lana. Les seves formes de nena s'anaven modificant, modificant... Se diria que el temps les treballava com un hàbil artista: omple aquí buida allà, estira aixó, arrodoneix allò, les anava embellint i amplificant totes; ja inflant les ones de la rossa cabellera com si les ufanes amb

aquell buf primaveral que fa créixer l'herba, ja estufant suaument el pit i les anques, ja esllanguint la cintura, ja amb ditadetes màgiques obrint graciosos clotets en els colzes, en els nuets dels dits, en la barba i en les galtones».

Quan la novel·la fuig d'aquesta honestedat i d'aquesta delicadesa, com ha d'ésser conceptuada?

Avui, el nombre de lectors ha crescut considerablement. No hi ha, en aquest aspecte divulgador de tota mena de literatura, aturador ni secrets. Però, hi ha un concepte prou clar de la qualitat literària? El lector, en general, no va més de dret al cas a com és exposat? Hi ha la precisa discriminació entre el continent i el contingut? L'estètica i, sobre tot la moral, tenen la deguda assignació a la novel·la? Preguntes que no ens entretindrem a contestar, perquè podrien ésser adreçades, o més ben dit, exposades, en un intent d'estudi de psicologia col·lectiva, i ni nosaltres ni aquest lloc som els més adequats per ficar-nos en aquest terreny.

Per sort, si és una sort, molta de la literatura que es produeix d'aquesta manera tan precipitada, no mereix massa atenció. Per sort, també, moltes obres cauen dels dits als primers intents de lectura, perquè de primer antuvi ja veieu que no es tracta d'altres coses que d'elucubracions tan personalistes, que fora de l'esfera individual, familiar o de capelleta, l'interés és mínim.

Creiem que l'historiador i el crític de la literatura especialment novel·lística i poètica d'uns anys a aquesta part, no s'haurà pas d'esforçar en establir un judici, perquè li mancaran elements que tinguin real projecció, volada. Quants llibres, d'aquests temps, a casa nostra, marcaran una època? Pocs.

Hem seguit, i seguim, amb tot l'interés que es mereix, la crítica, la qual, en molts aspectes, es redueix a un comentari informatiu. Cal creure que no és una crítica a fons, o bé que no troba material prou dens per a endinsar-s'hi? Ademés, la funció crítica és d'una delicadesa extraordinària i d'una responsabilitat enorme. *No serem pas nosaltres els que hagim de descobrir quines són les normes que ha de tenir el crític davant l'obra que ha de judicar.* Manuel de Montoliu, que considerem una autoritat en aquesta matèria, en les descriu d'aquesta manera:

Primera. — El crític ha d'ésser home d'idees i de principis; ha de tenir una visió personal del món i de la vida; i ha de tenir, sobretot, un determinat sentit de la beutat i un ideal estètic fixe. Aquest és l'aspecte subjectiu.

Segona. — El crític ha de tenir prou poder per a substreure's per uns moments de les seves idees personals i per a observar en sa totalitat i complexitat l'objecte de la seva crítica i jutjar-lo en la seva valor pròpia. Aquest es l'aspecte objectiu.

Tercera. — En el tercer moment el crític ha de posseir capacitat per a deixar-se influir fins a un cert grau en els seus principis i els seus ideals estètics per l'obra de l'autor jutjat, i a l'ensems ha d'aspirar inversament a fer sentir influència de les seves idees i dels seus principis en els autors i en general en els corrents generals i dominats del gust. Aquest és l'aspecte sintètic, objectiu-subjectiu.

No ens cal pas fer-li cap comentari.

Justament ara, és en curs de publicació una de les obres més notables d'aquest temps, i de molts d'altres, de crítica. Ens referim a la de Charles Moeller el qual, sota el signe de «Literatura del Segle XX i Cristianisme» estudia amb una profun-

didat i generositat, per sobre de tota ponderació, les grans figures de la literatura universal dels nostres dies i que han marcat un sòlc profundíssim en el desenvolupament ideològic. Moeller, sacerdot belga, ultra la demostració d'una cultura vastíssima, manifesta una claretat de pensament extraordinària. Davant d'aquesta obra, les que preténen polaritzar la diversitat del pensament exposat en la novel·lística, queden certament afeblides. Moeller, fa dedicació d'aquest vast i profundíssim estudi «a tots els que són pobres, material i espiritualment i els que són pecadors. Sempre tindreu pobres entre vosaltres, deia Jesús. Ho sabem sobradament. Però mai no hauriem d'haver oblidat que, si aquests pobres reclamen tota la nostra cura, temporal i espiritual, no és en primer terme perquè són estómacs buits que s'han d'omplir, cors humans que s'han d'omplir de ternura, sino abans que tot, perquè llur innumerable multitud és, entre nosaltres, la presència de Jesucrist».

I cloem aquest comentari fet no pas amb una intenció rebentista a ultrança, sino anhelant que els errors que puguin haver-hi en la nostra novel·lística, que n'hi han, indubtablement, siguin corregits en benefici de la nostra cultura literària que tan pesa en la del poble.

P. VINYOLES I VIVET
